

Dr hab. Piotr Chlebowicz
Wydział Prawa i Administracji
UWM w Olsztynie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Rafała Rejmianiaka pt. „Wyrabianie, handel i posiadanie broni palnej oraz amunicji w Polsce w ujęciu karnoprawnym i kryminologicznym”

Ocena wyboru tematu

Problematyka karnoprawna i kryminologiczna nielegalnego obrotu bronią palną i amunicją z uwagi na swą doniosłość stanowiła już przedmiot wcześniejszych prac. Chodzi tutaj w szczególności o prace J. Kasprzaka, W. Brywczyńskiego czy ostatnią książkę Autora niniejszej recenzji. Z uwagi na rozwój nauk kryminologicznych jest naturalne, że interesujące pola badawcze są eksploatowane przez teoretyków, wśród, których znajdują się kryminolodzy, karniści i kryminaliści. Pomimo tego R. Rejmianiak potrafił w oryginalny sposób przedstawić własną perspektywę kryminologicznych i karnoprawnych aspektów wiążących się z art. 263 kk. W pracy trafnie dostrzeżono, że nie da się sensownie omawiać regulacji karnomaterialnych zawartych w kodeksie karnym w izolacji od szerszego kontekstu normatywnego. Kontekst ten jest wyznaczany szeregiem ustaw, które przynależą do różnych gałęzi prawa. Widoczna jest tutaj duża różnorodność, gdyż normy prawnokarne odnoszące się do nielegalnego handlu i posiadania broni palnej wymagają wykładni przy uwzględnieniu norm z zakresu prawa międzynarodowego publicznego, prawa administracyjnego oraz publicznego prawa gospodarczego.

Ponadto Autor pracy wnikliwie przestudiował genezę i drogę rozwoju poszczególnych regulacji co powoduje, że praca ta może być polecana historykom prawa. Wreszcie specyfika tematu wymagała dużej wiedzy z zakresu nauki kryminalistyki. W rezultacie R. Rejmianiak przedstawił interdyscyplinarne studium uzasadnione dodatkowo wynikami badań empirycznych.

Z tego punktu widzenia wybór tematu należy ocenić pozytywnie.

Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Jak już wskazano praca nosi znamiona interdyscyplinarnego studium, co musi przekładać się na jej obszerność. Zasadnicza część merytoryczna rozprawy składa się z siedmiu rozdziałów. Pozostałe elementy pracy to wprowadzenie, podsumowanie, bibliografia, wykaz tabel oraz aneks. Jest to praca bardzo obszerna gdyż łącznie liczy 529 stron. Gdyby próbować dokonać charakterystyki „*modus operandi*” Autora to można uznać, że jego wywód operuje na pograniczu kryminalistyki, dogmatyki prawa karnego oraz aspektów historycznoprawnych.

Rozdział pierwszy zawiera opis metodyki badań. R. Rejmianiak na potrzeby pracy wyodrębnił jednostkę pojęciową, którą określił jako „przestępstwa związane z dostępem do broni palnej i amunicji”. Pod tym pojęciem rozumie on zbiorcze określenie przestępstw takich, jak: wyrabianie lub handel bronią palną lub amunicją bez wymaganego zezwolenia (art. 263§1 k. k.), posiadania broni palnej lub amunicji bez wymaganego zezwolenia (art.

263§2 k. k.), przekazywania lub udostępniania broni palnej lub amunicji osobie nieuprawnionej przez osobę dysponującą zezwoleniem na posiadanie tych przedmiotów (art. 263§ k. k.), nieumyślnej utraty broni palnej lub amunicji przez osobę, w której dyspozycji pozostają te przedmioty zgodnie z prawem (art. 263§4 k. k.), porzucenie broni palnej lub amunicji (art. 50 Ustawy o broni i amunicji z 21 maja 1999 r.). Przesłępstwa te stanowiły punkt odniesienia, wokół którego koncentrowały się czynności badawcze.

Jako cel pracy na płaszczyźnie teoretycznej wskazano „ukazanie prawnokarnych i kryminologicznych aspektów” tych przestępstw.

Natomiast na płaszczyźnie empirycznej Autor deklaruje, że celem jest „poznanie przestępstw związanych z dostępem do broni palnej i amunicji pod względem zarówno ilościowym, jak i jakościowym”. Miało to w założeniu Autora pozwolić na określenie rozmiaru i dynamiki tej kategorii przestępstw. R. Rejmianiak odwołał się przy tym do koncepcji B. Hołysty, który rozróżniał badania diagnostyczne, których cel polega na zbadaniu cech charakteryzujących zjawisko przestępczości – w tym konkretnym przypadku – przestępczości związanej z dostępem do broni palnej i amunicji oraz skali tego zjawiska. Jako podstawę empiryczną wskazano w dalszej części rozdziału wyniki badań przeprowadzonych na terenie wyznaczonym właściwością Sądu Okręgowego w Białymstoku.

W opinii Recenzenta takie założenie może być postrzegane jako mankament badań. Trudno bowiem w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych wyłącznie na Podlasiu wyciągać wnioski dotyczące skali ogólnokrajowej. Sam Autor zwraca na to uwagę w dalszej części pracy. Jak bowiem zauważa R. Rejmianiak na stronie 449 rozbieżności w otrzymanych wynikach badań, które powstają po zestawieniu z dociekaniem innych autorów, można tłumaczyć „specyfiką badanego regionu”.

W pewnym stopniu wąski zakres terytorialny badań jest rekompensowany badaniami przeprowadzonymi na znacznej przestrzeni czasowej. Badano bowiem akta z lat 1998 – 2014 w Białymstoku, Sokółce, Bielsku Podlaskim, Hajnówce, Siemiatyczach. Badany czasookres wynosił więc około 17 lat. Rezultatem było uzyskanie szczegółowych informacji dotyczących 379 spraw, które objęły 414 prawomocnie skazanych sprawców. Oznacza to, że możliwa stała się rekonstrukcja obrazu kryminologicznego przestępczości wyodrębnionej przez Autora, przy czym obraz ten dotyczy skali regionalnej.

Należy jeszcze dodać, że badania empiryczne w postaci badań aktowych nie były prowadzone w odniesieniu do art. 50 Ustawy o broni i amunicji. Wynikało to z faktu, iż na obszarze właściwości Sądu Okręgowego w Białymstoku w badanym okresie nie było przypadku prawomocnego skazania na podstawie wskazanej kwalifikacji prawnej.

Dalsze części tego rozdziału zawierają problemy i hipotezy badawcze, które zostały prawidłowo sformułowane oraz opis procedury badawczej, która uzasadnia przyjętą strategię badawczą.

Rozdział drugi to szczegółowy opis zagadnień definicyjnych dotyczących pytania, czym jest w istocie broń palna. Autor wykazując się świetną znajomością przedmiotu omawia poglądy sformułowane w doktrynie nauki kryminalistyki. Trzeba podkreślić, że nie ogranicza się on do bezrefleksyjnego przytaczania kolejnych definicji, lecz wzbogaca je swoim komentarzem (zob. szerzej s. 27, s. 58). Zgodzić się należy z podkreśleniem roli stanowiska M. Kulickiego, który uzupełnił kryminalistyczną definicję broni palnej o cechy takie jak „niebezpieczność broni” oraz „zdolność rażenia”. Na marginesie Autor nie przytoczył rozważań wskazanego wyżej kryminalistyka, które są zawarte w „toruńskim” podręczniku kryminalistyki z 2005 r. Pozycja ta nie została ujęta w bibliografii.

Ciekawym pomysłem było sporządzenie tabel (s. 44 i 46), gdzie zaprezentowano cechy konstytutywne broni palnej, które ulegały zmianom, min. na skutek implementacji norm unijnych. Na uwagę zasługuje także argumentacja odnosząca się do statusu broni gazowej.

Rozdział III to rozbudowany, liczący ponad 100 stron wywód dotyczący historycznych aspektów przepisów regulujących wyrabianie, handel i posiadanie broni palnej i amunicji. Punktem wyjścia tych badań była data 11 listopada 1918 r. Autor zauważył, iż pierwszym aktem dotyczącym problematyki rozprawy był dekret Naczelnika Państwa z dnia 11 stycznia 1919 r. w przedmiocie kar za przechowywanie lub użycie broni palnej (...). Wiele pracy włożono w prześledzenie losów regulacji na terenach zaborów i następstw dla aktualnego ustawodawstwa. Ta sama uwaga odnosi się do wyszukiwania źródeł – sięgnięto nawet po patenty cesarskie.

Ponadto regulacje te odznaczają się obszerną kazuistyką (np. wyjątki w zakresie dysponowania bronią palną w określonych przypadkach, choćby w wypadku konieczności tępienia plagi szczura piżmowego). Autor potrafił jednak wskazać charakterystyczne cechy tych aktów prawnych oraz udowodnić, że już w latach dwudziestych XX wieku obowiązywał model reglamentacyjny, który był dodatkowo wzmacniany sankcją karną. Wskazują na to rozważania na stronie 83 gdzie odniesiono się do polityki kontroli broni i treści okólnika MSW z dnia 14. X 1924 r. Warto też odnotować spostrzeżenie, że już w 1929 r. uznawano broń gazową za broń palną, gdyż decydowały skutki użycia takiej broni. Z kolei na stronie 89 odnotowano istnienie patologii sprzedaży broni myśliwskiej w ramach systemu pośrednictwa.

Zdaniem Recenzenta rozdział ten jest przykładem staranności w zebraniu i opracowaniu obszernego materiału normatywnego, przy czym lektura tych źródeł nie zawsze jest zadaniem prostym.

Rozdział czwarty zawiera analizę obowiązujących przepisów w zakresie posiadania broni palnej i amunicji. Jest to typowy rozdział dogmatyczny, gdzie R. Rejmianiak dokonuje egzegezy aktów prawnych. Atutem tego rozdziału jest umiejętne wykorzystanie nie tylko *opinio communis doctorum*, lecz również orzecznictwa sądowego, w szczególności zaś orzeczeń sądów administracyjnych. Widoczne jest przeplatanie się wątków administracyjnoprawnych i karnomaterialnych. Autor sprawnie porusza się w tej przestrzeni, co zasługuje na uznanie, gdyż wzajemne oddziaływanie przepisów z różnych gałęzi prawa powoduje problemy interpretacyjne w stosowaniu tych przepisów.

Przy okazji omawiania przesłanek orzeczenia przez sąd środka karnego w postaci pozbawienia praw publicznych, Autor czyni uwagę, iż na gruncie art. 263§ 2 Kodeksu karnego trudno doszukiwać się przesłanki popełnienia przestępstwa w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie. Zdaniem R. Rejmianiaka wspomniany środek karny nie będzie miał zastosowania w przypadku osób skazanych za posiadanie broni palnej lub amunicji bez zezwolenia. Być może warto byłoby odnieść ten problem do sprawy Brunona Kwietnia, który gromadził broń i amunicję w celach terrorystycznych. Jest to jednak oczywiście kwestia otwarta.

W rozdziale piątym dotyczącym przepisów w zakresie wyrabiania i handlu bronią i amunicją zastosowano tą samą metodę jak w rozdziale czwartym. W szczegółowy sposób omówiono takie zagadnienia jak na przykład warunki wykonywania działalności gospodarczej polegającej na wytwarzaniu broni palnej i amunicji oraz handlu tymi wyrobami. Wydaje się, że przy omawianiu problematyki koncesji można było sięgnąć w szerszym zakresie do literatury z zakresu publicznego prawa gospodarczego.

Autor pracy zachował czujność, dostrzegł bowiem najnowsze zjawiska stanowiące wyzwanie dla ustawodawcy. Obrazuje to przykład rozwoju technologicznego, w szczególności zaś ekspansja technik drukowania przestrzennego 3D. Cenne jest zreferowanie możliwych kierunków inicjatyw legislacyjnych, w celu redukcji negatywnych następstw tych fenomenów. Wartościowe są również rozważania dotyczące możliwych ocen prawnokarnych produkcji broni lub jej elementów za pomocą technik 3D.

Rozdział szósty zawiera wyniki badań dokonanych w oparciu o statystyki. Udział przestępstw związanych z dostępem do broni palnej i amunicji jest niewielki. Zdaniem R. Rejmaniaka utrzymuje się w granicach od 0,12% do 0,53% ogółu przestępstw.

Rozdział siódmy stanowi jeden z najważniejszych rozdziałów pracy, gdyż zawiera wyniki badań aktowych. Autor posługując się szczegółowym kwestionariuszem ankiety „wyłowił” dużą ilość informacji na temat sprawców oraz stosowanego przez nich *modus operandi*. Ponadto poczynione ustalenia umożliwiły dokonanie kryminologicznej charakterystyki stanów faktycznych będących przedmiotem kognicji sądu. Mnogość tych informacji i danych sprawia, że trudno je zreferować w recenzji z uwagi na jej ograniczoną pojemność. Z tego powodu poniżej odniesiono się tylko do wybranych zagadnień.

Na stronie 394 R. Rejmaniak zauważa, że w świetle badań akt sądowych, drugą pod względem liczebności kategorię sprawców stanowili mieszkańcy wsi (141 sprawców, nieco ponad 35%). Może to stanowić przyczynek do inicjowania dalszych badań w obszarze tzw. przestępczości wiejskiej.

Warto zwrócić uwagę na tabelę numer 40. Okazuje się bowiem, że ilość sztuk broni stanowiących przedmiot nielegalnego obrotu wynosi zaledwie cztery egzemplarze.

Niektóre ustalenia R. Rejmaniaka pokrywają się z wynikami badań innych autorów, którzy wskazywali na związki łączące kolekcjonerów z nielegalnym handlem. W pracy zamieszczono przykłady takich powiązań. Równocześnie rozprawa doktorska w pewnym stopniu obala mity związane z handlem i posiadaniem broni palnej. Na przykład połowa posiadaczy nielegalnej amunicji, to osoby, które posiadały od 1 do 5 naboju, często w celach czysto kolekcjonerskich, pamiątkowych, czy wręcz sentymentalnych („pamiątka z wojska”).

Rozważania na stronie 427 są cenne, gdyż Autor pracy odniósł się do praktyki organów ścigania w zakresie informowania przez Policję o utracie uprawnienia do posiadania broni palnej. Jego zdaniem działania te mają charakter działań *contra legem*.

Wśród wielu bardzo szczegółowych wyników badań warto zwrócić uwagę na źródła pozyskiwania nielegalnej broni. Fakt, że bazowano na wyjaśnieniach oskarżonych nie może całkowicie niweczyć uzyskanych wyników. Między innymi potwierdziła się hipoteza o tym, że jednym ze źródeł są poligony wojskowe i strzelnice.

Z punktu widzenia procesualistów i kryminalistów duży walor poznawczy mają ustalenia dotyczące praktyki funkcjonowania biegłych. Wnioski są raczej pesymistyczne. Na przykład pytania formułowane przez organ procesowy i kierowane do biegłych miały często charakter pytań w zakresie stanu prawnego, a nie zagadnień, których poznanie czy ocena jest uzależniona od wiedzy specjalnej.

W podsumowaniu Autor dokonuje weryfikacji hipotez badawczych sformułowanych w rozdziale pierwszym. W kryminologicznym obrazie dominuje przestępstwo nielegalnego posiadania broni lub amunicji, przy czym przedmiotem wykonawczym tego przestępstwa jest najczęściej amunicja.

R. Rejmaniak trafnie zauważa, że pomimo ewolucji ustawodawstwa w zakresie kontroli obrotu bronią palną nie uległ zmianie podstawowy kierunek polityki kryminalnej. Niewątpliwie trwałą tendencją jest dominacja modelu ścisłej reglamentacji oraz pomocnicza rola przepisów karnych obecnych zarówno w Kodeksie Karnym, jak i ustawach szczególnych.

Ocena formalna rozprawy

Na wysoką ocenę zasługuje poziom językowy pracy i styl prowadzenia wywodu. Język odznacza się precyzją, Autor swobodnie operuje językiem prawnym i prawniczym. Tezy są zazwyczaj podbudowywane merytoryczną argumentacją. W zasadzie nie występują błędy stylistyczne, językowe. Oczywiście zdarzają się literówki (s. 237, 416, 427), ale nie mają one wpływu na ocenę formalnej strony rozprawy.

W opinii Recenzenta popełniono błąd przy konstruowaniu rozdziału siódmego. Chodzi o § 3. Wydaje się, że w części kryminologicznej pracy nie powinno być miejsca na rozważania dotyczące cech postępowań karnych. Między innymi Autor ustala tryb zakończenia postępowania oraz wiele innych kwestii z zakresu procedury karnej. Nie są to zagadnienia kryminologiczne.

Mnogość ustaleń i danych, często o dużym stopniu szczegółowości sprawiło, że R. Rejmianiak w celach poglądowych zamieścił w pracy 139 tabel, które pomagają czytelnikowi w orientacji i śledzeniu wywodów Autora. Ponadto umieszczono aneks w postaci mapy, która obrazuje złożoność stanu prawnego na ziemiach polskich w latach 1918 – 1932.

Imponująca jest baza źródłowa, gdyż bibliografia liczy 317 pozycji, przy czym cztery to opracowania anglojęzyczne. Jeśli chodzi o materiał normatywny to na potrzeby pracy wykorzystano 54 ustawy, 3 patenty cesarskie, 6 rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej, 9 aktów prawa międzynarodowego, 125 rozporządzeń, 4 rozkazy, 18 zarządzeń, 36 okólników, 4 pisma okólne oraz 22 innych opracowań.

Równie obszernie przedstawia się baza orzecznicza. R. Rejmianiak sięgnął do 8 uchwał Sądu Najwyższego, 123 orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego, 37 orzeczeń Sądu Najwyższego, ponad 200 wyroków Wojewódzkich Sądów Administracyjnych. Wykorzystano także orzeczenia sądów apelacyjnych i sądów okręgowych.

W pracy przywołano także źródła internetowe.

Z obowiązku Recenzenta wynika konieczność omówienie mankamentów rozprawy. Oprócz tych wskazanych powyżej, należy wspomnieć o dwóch.

Pierwszy zarzut to kwestia dotycząca prawa międzynarodowego. W pracy zabrakło szerszego odniesienia do regulacji zawartych w tzw. *Firearms Protocol* - czyli jednego z Protokołów do Konwencji z Palermo. Brak analizy treści norm konwencyjnych stanowi lukę w prowadzonych rozważaniach.

Niedosyt budzi także warstwa teoretyczna w odniesieniu do podstawowych konstrukcji kryminologicznych. Brakuje rozważań *stricte* teoretycznych wokół uzyskanych wyników badań, które zostały przeprowadzone w rzetelny sposób. Autor zaledwie zarysował problematykę aplikacji koncepcji przestępstw bez ofiar do regulacji zawartej w artykule 263 Kodeksu karnego. Podobnie rzecz się przedstawia z koncepcją *mala prohibita* i *mala per se*, o których wzmianka znalazła się w jednym z przypisów.

Błędy te nie umniejszają jednak wartości pracy.

Konkluzja

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Rafała Rejmianiaka spełnia wymagania określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.) i może być podstawą dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

Ponadto biorąc pod uwagę wartość poznawczą rozprawy zasadne jest wyróżnienie recenzowanej pracy.

Olsztyn, dnia 4 listopada 2016 r.

